

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:

**GENEL KURUL
KARAR**

İSMAİL TUNCEL BAŞVURUSU

Başvuru Numarası : 2019/8609
Karar Tarihi : 21/12/2023

Başkan : Zühtü ARSLAN
Başkanvekilli : Hasan Tahsin GÖKCAN
Başkanvekilli : Kadir ÖZKAYA
Üyeler : Engin YILDIRIM
Muammer TOPAL
M. Emin KUZ
Rıdvan GÜLEÇ
Yusuf Şevki HAKYEMEZ
Yıldız SEFERİNOĞLU
Selahaddin MENTEŞ
Basri BAĞCI
İrfan FİDAN
Kenan YAŞAR
Muhterem İNCE
Raportör : Duygu KALUKÇU
Başvurucu : İsmail TUNCEL
Vekili : Av. Şerife ÇIPLAK

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru, iş kazasına bağlı olarak meydana gelen iş gücü kaybundan doğan zararın tazmini talebiyle açılan davada Sosyal Güvenlik Kurumunca tespit edilen maluliyet oranına davacı tarafından itiraz edilmemesi sebebiyle maluliyet oranı yönünden karşı taraf lehine usule ilişkin kazanılmış hak oluşturduğu gerekçesiyle maluliyet oranının daha yüksek hesaplandığı Adli Tıp Kurumu raporunun hükme esas alınmaması suretiyle gerçek zararın belirlenmemesi nedeniyle mahkemeye erişim hakkının, davanın uzun sürmesi nedeniyle de makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvuru 13/3/2019 tarihinde yapılmıştır.

3. Başvuru, başvuru formu ve eklerinin idari yönden yapılan ön incelemesinden sonra Komisyona sunulmuştur.

4. Komisyon, başvurunun kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar vermiştir.

5. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına gönderilmiştir.

6. Birinci Bölüm, başvurunun Genel Kurul tarafından incelenmesine karar vermiştir.

III. OLAY VE OLGULAR

7. Başvuru formu ve eklerinde ifade edildiği şekliyle ilgili olaylar özetle şöyledir:

8. Başvurucu, işçi olarak çalıştığı T. Madencilik ve Sanayi Yatırımlar Anonim Şirketine (T.A.Ş.) ait maden ocağında 24/6/2010 tarihinde meydana gelen kazada sol ayak tendonunda yırtık ve sağ elinde kesi oluşacak şekilde yaralanmıştır.

9. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Teftiş Kurulu tarafından düzenlenen 25/5/2011 tarihli raporda 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 13. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (a) bendi uyarınca kazanın iş kazası niteliğinde olduğu belirtilmiştir. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) Başkanlığı Ankara Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü Kocatepe Sağlık Sosyal Güvenlik Merkezince (SGK Sağlık Merkezi) düzenlenen 26/10/2011 tarihli raporda ise başvurunun meslekte kazanma gücü kaybı/maluliyet oranı (sürekli iş göremezlik derecesi) %14 olarak tespit edilmiştir. Anılan raporda 1/10/2012 tarihinde kontrol muayenesi gerektiği hususuna da yer verilmiştir.

10. Başvurucu 19/1/2012 tarihinde Soma 1. Asliye Hukuk Mahkemesinde (Mahkeme) fazlaya ilişkin haklarını saklı tutarak 1.000 TL maddi ve 50.000 TL manevi tazminat talebiyle belirsiz alacak davası açmıştır. Dava dilekçesinde, SGK Sağlık Merkezince yapılan değerlendirmede iş kazası sonucu meslekte kazanma gücü kaybı oranının %14 olarak tespit edildiğini belirten başvuru, buna dair raporu Mahkemeye hukuki delil olarak ibraz etmiştir. Dava devam ederken SGK Sağlık Merkezince yapılan kontrol muayenesi üzerine düzenlenen 26/11/2012 tarihli raporda da başvurunun meslekte kazanma gücü kaybı oranı %14 olarak tespit edilmiştir.

11. Yargılama sürecinde davalı işveren, SGK Sağlık Merkezince tespit edilen %14 maluliyet oranına itiraz etmiştir. Bunun üzerine Mahkeme 1/10/2013 tarihli duruşmada dosyanın Adli Tıp 3. İhtisas Kuruluna (ATK) gönderilerek gerektiğinde şahıs da hazır edilecek şekilde hakkında rapor aldırılmasına karar vermiştir. ATK tarafından düzenlenen 24/2/2014 tarihli raporda başvurunun maluliyet oranı %19 olarak tespit edilmiştir.

12. Başvurucu, Mahkemeye sunduğu 5/6/2014 tarihli dilekçesinde ATK tarafından düzenlenen raporda iş gücü kaybı oranı %19 olarak tespit edildiğinden tazminat hesabında bu oranın dikkate alınması gerektiğini belirtmiş; aksi takdirde ATK Genel Kurulundan rapor alınmasını talep etmiştir. Mahkeme ise 1/7/2014 tarihli duruşmada, SGK Sağlık Merkezi

tarafından %14 olarak belirlenen maluliyet oranına başvuruçunun itiraz etmediği, davalı tarafın itirazı üzerine dosyanın ATK'ya gönderildiği ve maluliyet oranının arttığı dikkate alındığında maluliyet oranı bakımından davalı taraf lehine usule ilişkin kazanılmış hak oluştuğu değerlendirilmesinde bulunarak dosyanın ATK Genel Kuruluna gönderilmesi yönündeki talebi reddetmiş ve kusur oranlarının tayini için dosyanın bilirkişi incelemesine gönderilmesine karar vermiştir.

13. 21/7/2014 tarihi itibarıyla Soma İş Mahkemesinin faaliyete geçmesi üzerine görevsizlik kararı verilerek Soma İş Mahkemesine (Mahkeme) devredilen dosyaya ibraz edilen kusur oranına ilişkin 14/8/2014 tarihli raporda dava konusu iş kazasının oluşumunda davalı işverenin %70, başvuruçunun ise %30 oranında kusurlu olduğu tespiti yapılmıştır. Hem başvuruçu hem de davalı işveren tarafından söz konusu kusur oranlarına itiraz edilmiş ise de Mahkemece raporun denetime elverişli olduğu gerekçesiyle itirazlar reddedilmiş ve dosya tazminat miktarının hesaplanması için bilirkişi incelemesine gönderilmiştir.

14. %14 maluliyet oranı esas alınarak düzenlenen 17/6/2015 tarihli hesap bilirkişi raporunda kusur oranına göre başvuruçunun karşılanmamış toplam zararının 35.203,03 TL olduğu tespit edilmiştir.

15. Başvuruçu, ATK tarafından düzenlenen raporda maluliyet oranının %19 olarak tespit edildiğinden bahisle zararının bu oran üzerinden hesaplanması gerektiğini belirterek söz konusu bilirkişi raporuna itiraz etmiş; Mahkeme bu itirazı reddetmiştir.

16. Başvuruçu, fazlaya ilişkin haklarını saklı tutmak suretiyle 28/9/2015 tarihinde davayı ıslah etmiş; talep ettiği maddi tazminat miktarını 17/6/2015 tarihli bilirkişi raporunda tespit edilen zarar miktarı doğrultusunda 35.000 TL'ye yükseltmiştir.

17. Mahkeme 12/11/2015 tarihli kararıyla davayı kısmen kabul etmiştir. Bu kapsamda Mahkeme, başvuruçunun 17/6/2015 tarihli hesap bilirkişi raporuna göre 35.203,03 TL maddi zararının oluştuğunun anlaşıldığını belirterek 35.000 TL olan talebine bağlı kalarak maddi tazminat talebini kabul etmiş; ayrıca 17.000 TL manevi tazminata hükmetmiş, fazlaya ilişkin manevi tazminat talebini ise reddetmiştir. Kararın gerekçesinde özetle yargılama sürecinde ATK'dan alınan raporda davacının maluliyet oranı %19 olarak tespit edilmişse de davacının SGK tarafından tespit edilen %14 maluliyet oranına itiraz etmediği, bu orana davalı işveren tarafından itiraz edilmesi üzerine dosyanın ATK'ya gönderildiği, bu itibarla maluliyet oranı konusunda davalı taraf lehine usuli kazanılmış hak olduğundan SGK raporundaki maluliyet oranı esas alınarak karar verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu bağlamda kararın gerekçesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Davalı tarafından davacının SGK tarafından tespit edilen %14 maluliyet oranına davalı iş veren tarafından itiraz edilmesi üzerine dosya İstanbul Adli Tıp Kurumu 3. İhtisas Dairesine gönderilmiş, İhtisas Dairesinden aldıkları raporda davacının %19 oranında maluliyetinin bulunduğu bildirilmiştir.

...

Usuli kazanılmış hak kavramı üzerinde yapılan açıklamalar sonucunda İstanbul Adli Tıp Kurumu 3. İhtisas Dairesi tarafından davacının 24/06/2010 tarihinde meydana gelen iş kazası neticesinde maluliyet oranı %19 olarak belirlenmiş ise de; maluliyete itirazın davalı tarafından yapıldığı, davacı tarafından maluliyete itiraz edilmediği, sonuç olarak maluliyet konusunda davalı taraf lehine usuli kazanılmış hak oluştuğu, davacıya fark maluliyet için

SGK'ya başvurması için süre vermenin eldeki davaya bir katkısının olmayacağı, yargılamayı uzatacağı, davacının oluşan fark maluliyet için ayrıca SGK'ya başvurabileceği ve bağlanan geliri fark maluliyet üzerinden yeniden hesaplatılabileceği, yine fark maluliyet için ek dava açabileceği ve karşılanmayan zararı bu şekilde giderilebileceği, kanaatine varıldığından eldeki davada davacının maluliyetinin %14 olduğu, maddi ve manevi tazminat miktarlarının bu oran üzerinden takdir edilmesi kanaatine varılmıştır.

...

Aldırılan hesap, kusur raporu, adli tıp kurumu raporu ve tüm dosya kapsamı bir arada değerlendirildiğinde; davacının, davaya ait iş yerinde çalışırken 24/06/2010 tarihinde iş kazası geçirdiği, iş kazası neticesinde %14,0 oranında maluliyetinin oluştuğu, iş kazasının oluşumunda davalının %70, davacının %30 oranında kusurlu olduğu, davacının %14,0 maluliyeti ile sonuçlanan iş kazası neticesince davacıya SGK tarafından geçici iş göremezlik tediyesinde bulunduğu, İlk peşin sermaye değeri+SYZ geliri bağlandığı, geçici iş göremezlik ödeneği ve İlk PSD+SYZ' nin rücuca tabi tahsisler olduğu bu nedenle, Türk Borçlar Kanununun 55. maddesine göre davacının kusuruna isabet eden kısmın indirilmesi ile elde edilen miktarın tenzili gerektiği, sonuç olarak davacının 35.203,03-TL karşılanmamış maddi zararının oluştuğu anlaşıldığından 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun 26. maddesi uyarınca talep ile bağlı kalınarak davacının maddi tazminat talebinin kabulüne karar vermek gerekmiştir. İş kazasının oluşumunda davacı ve davalının kusur oranı, davacının maluliyet oranı, kaza anında 38 yaşında olması, bundan sonraki hayatını bu şekilde yaşamak zorunda kalacağı, bunun insan psikoloji üzerinde bırakacağı olumsuz etki, kazanım meydana gelmesinde davalının iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini almaması nedeniyle ağır kusurlu olması, ülkenin ekonomik koşulları, tarafların sosyo-ekonomik durumu, tazminat tutarının caydırıcılık uyandıran oranda olması gerektiği gözetildiğinde davacı lehine uygun bir manevi tazminata hükmetmek gerekmiş ve aşağıdaki gibi hüküm kurulmuştur."

18. Anılan karar taraflarca temyiz edilmiştir. Başvurucu; temyiz dilekçesinde, usule ilişkin kazanılmış hak kurumunu Mahkemenin hatalı yorumladığını, bu hakkın hukuki sonuç doğurabilmesi için yargılama sürecinde taraflar ya da mahkeme tarafından yapılmış ve istisnalar arasında sayılmayan bir işlemin bulunması gerektiğini, kamu düzeninin söz konusu olduğu durumlarda ise böyle bir haktan söz edilemeyeceğini, Yargıtay içtihadının da bu yönde olduğunu belirtmiştir. Ayrıca açtığı davada gerçek maluliyetinin tespitinin esas olduğunu dile getiren başvurucu, özellikle somut olaydaki gibi çelişkili raporların bulunması hâlinde ATK Genel Kurulundan rapor alınması gerektiğini ancak bu yöndeki taleplerinin kabul edilmediğini ifade etmiş; maluliyet oranına ilişkin SGK raporunun 2011 yılında düzenlendiğini, ATK raporunun ise Mahkemenin talimatı üzerine 2013 yılında hastanede yeniden yaptırılan muayene sonucu hazırlandığını, daha yüksek maluliyet oranı tespitinin nedeninin rahatsızlığının ilerlemesinden kaynaklandığını belirterek bu gibi durumlarda SGK raporunun bağlayıcı olduğundan söz edilemeyeceğini ileri sürmüştür.

19. Yargıtay 21. Hukuk Dairesi (Daire) 23/1/2019 tarihinde kararı onamıştır.

20. Nihai karar başvurucuya 12/2/2019 tarihinde tebliğ edilmiş, başvurucu 13/3/2019 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur.

IV. İLGİLİ HUKUK

A. Ulusal Hukuk

I. Kanun Hükümleri

21. 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun;

i. "Sürelerin belirlenmesi" kenar başlıklı 90. maddesinin (1) numaralı fıkrasının birinci cümlesi şöyledir:

"(1) Süreler, kanunda belirtilir veya hâkim tarafından tespit edilir."

ii. "Kesin süre" kenar başlıklı 94. maddesinin (1) ve (3) numaralı fıkraları şöyledir:

"(1) Kanunun belirlediği süreler kesindir.

(3) Kesin süre içinde yapılması gereken işlemi, süresinde yapmayan tarafın, o işlemi yapma hakkı ortadan kalkar."

iii. "Delillerin değerlendirilmesi" kenar başlıklı 198. maddesi şöyledir:

"(1) Kanuni istisnalar dışında hâkim delilleri serbestçe değerlendirir."

iv. "Bilirkişi raporuna itiraz" kenar başlıklı 281. maddesi şöyledir:

"(1) Taraflar, bilirkişi raporunun, kendilerine tebliği tarihinden itibaren iki hafta içinde, raporda eksik gördükleri hususların, bilirkişiye tamamlattırılmasını; belirsizlik gösteren hususlar hakkında ise bilirkişinin açıklama yapmasının sağlanmasını veya yeni bilirkişi atanmasını mahkemeden talep edebilirler. (Ek cümle:22/7/2020-7251/24 md.) Bilirkişi raporuna karşı talebin bu süre içinde hazırlanmasının çok zor veya imkânsuz olması ya da özel yahut teknik bir çalışmayı gerektirmesi hâlinde yine bu süre içinde mahkemeye başvuran tarafa, sürenin bitiminden itibaren işlemeye başlamak, bir defaya mahsus olmak ve iki haftayı geçmemek üzere ek süre verilebilir.

(2) Mahkeme, bilirkişi raporundaki eksiklik yahut belirsizliğin tamamlanması veya açıklığa kavuşturulmasını sağlamak için, bilirkişiden, yeni sorular düzenlemek suretiyle ek rapor alabileceği gibi, tayin edeceği duruşmada, sözlü olarak açıklamalarda bulunmasını da kendiliğinden isteyebilir.

(3) Mahkeme, gerçeğin ortaya çıkması için gerekli görürse, yeni görevlendireceği bilirkişi aracılığıyla, tekrar inceleme de yapabilir."

v. "Bilirkişinin oy ve görüşünün değerlendirilmesi" kenar başlıklı 282. maddesi şöyledir:

"(1) Hâkim, bilirkişinin oy ve görüşünü diğer delillerle birlikte serbestçe değerlendirir."

2. Yargıtay İçtihadı

22. Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulunun 4/2/1959 tarihli ve E.1957/13, K.1959/5 sayılı kararının ilgili kısmı şöyledir:

"Temyizce bir kararın bozulması ve mahkemenin bozma kararına uyması halinde bozulan kararın bozma sebeplerinin şümulü dışında kalmış cihetlerinin keskinleşmiş, sayılması, davaların uzamasını önlemek amacıyla kabul edilmiş çok önemli bir usuli hükümdür. Bir cihetin bozma kararının şümulü dışında kalması da iki şekilde olabilir. Ya o cihet, açıkça bir temyiz sebebi olarak ileri sürülmüş fakat dairece itiraz reddedilmiştir, yahut da onu hedef tutan, bir temyiz itirazı ileri sürülmemiş olmasına rağmen dosyanın Temyiz Dairesince incelendiği sırada dosyada bulunan yazılardan onun bir bozma sebebi sayılması mümkün bulunduğu halde o cihet dairece bozma sebebi sayılmamıştır. Her iki halde de o konunun bozma sebebi sayılmaması ve başka sebeplere dayanan bozma kararına mahkemece uyulmuş olması, taraflardan birisi lehine usuli bir mütesep hak meydana getirir ki, bu hakkı ne mahkeme, ne de Temyiz Mahkemesi halele uğratabilir. Zira umumi mütesep hakkın tanınması da amme intizamı düşüncesiyle kabul edilmiş bir esastır. Lakin, vazife konusunda usuli mütesep hak prensibinin kayıtsız, şartsız tatbiki, usulün az önce anılan mutlak hükümünün değiştirilmesi neticesini doğuracaktır ki, sözkonusu maddenin yazılı ve kanuna konuluş gayesi itibarıyla böyle bir netice kaideten caiz görülemez. Ancak ileri sürülen vazifesizlik itirazının Temyiz Dairesine reddi ve kararın başka sebeplerden bozulması ve bozmaya uyulması halinde davanın yine vazifesizlik sebebiyle reddi yoluna gidilebilmesi, usul hükümlerinin esas gayesini haleldar edebilecek bir mahiyet arz edeceği cihetle haddi zatında nadir olan böyle vaziyetlerde istisnai olarak kanunun 7 nci maddesinin tatbikini kabul etmemek, menfaatlar vaziyetine gereği gibi uygun düşecektir"

23. Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 20/12/2013 tarihli ve E.2013/23-131, K.2013/1681 sayılı kararının ilgili kısmı şöyledir:

"Somut uyumsuzluğun doğduğu tarihte yürürlükte olan mülga 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda 'usuli kazanılmış hak' kavramına ilişkin açık bir hüküm bulunmamaktadır.

Bu kurum, davaların uzamasını önlemek, hukuki alanda istikrar sağlamak ve kararlara karşı genel güvenin sarsılmasını önlemek amacıyla Yargıtay uygulamaları ile geliştirilmiş, öğretilde kabul görmüş ve usul hukukunun vazgeçilmez, ana ilkelerinden biri haline gelmiştir. Anlam itibarıyla, bir davada, mahkemenin yada tarafların yapmış olduğu bir usul işlemi ile taraflardan biri lehine doğmuş ve kendisine uyulması zorunlu olan hakkı ifade etmektedir.

Hemen belirtelim ki; bir mahkemenin Yargıtay Dairesi'nce verilen bozma kararına uyması sonunda, kendisi için o kararda gösterilen şekilde inceleme ve araştırma yaparak, yine o kararda belirtilen hukuki esaslar gereğince hüküm verme yükümlülüğü doğar. 'Usuli kazanılmış hak' olarak tanımlayacağımız bu olgu mahkemeye, hükmüne uyduğu Yargıtay bozma kararında belirtilen çerçevede işlem yapma ve hüküm kurma zorunluluğu getirdiği gibi, mahkemenin kararını bozmuş olan Yargıtay Hukuk Dairesi'nce de, sonradan, ilk bozma kararı ile benimsemiş olduğu esaslara ve dolayısı ile oluşan usuli kazanılmış hakka aykırı bir şekilde ikinci bir bozma kararı verilmesini yasaklamaktadır.

Mahkemenin, Yargıtay'ın bozma kararına uyması ile bozma kararı lehine olan taraf yararına bir usuli kazanılmış hak doğabileceği gibi, bazı konuların bozma kararı kapsamı dışında kalması yolu ile de usuli kazanılmış hak gerçekleştirilebilir. Yargıtay tarafından bozulan

bir hükmün bozma kararının kapsamı dışında kalmış olan kısımları kesinleşir. Bozma kararına uymuş olan mahkeme kesinleşen bu kısımlar hakkında yeniden inceleme yaparak karar veremez. Bir başka anlatımla, kesinleşmiş bu kusurlar, lehine olan taraf yararına usuli kazanılmış hak oluşturur.

Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu'nun 04.02.1959 gün ve 1957/13-1960/5; 09.05.1960 gün ve 21/9 sayılı ilamlarında açıklandığı üzere, bir mahkemenin Yargıtaya verilen bozma kararına uyması sonunda kendisi için o kararda gösterilen şekilde inceleme ve araştırma yaparak, yine o kararda belirtilen hukuki esaslar gereğince karar verme mükellefiyeti meydana gelir ve bu itibarla mahkemenin sonraki hükmünün bozmada gösterilen esaslara aykırı bulunması, usule uygun sayılamaz ve bozma sebebidir; meğer ki, bu aykırılık sadece bozma kararında gösterilen bir usul kaidesine ilişkin bulunsun ve son kararın neticesini değiştirecek bir mahiyet arz etmesin. Mahkemenin bozma kararına uymasıyla meydana gelen durum uyarınca muamele yapma ve hüküm verme durumu, taraflardan birisi lehine ve diğeri aleyhine hüküm verme neticesini doğuracak bir durumdur ve buna usuli kazanılmış hak yahut usule ait kazanılmış hak denilmektedir.

Usul Kanunumuzda usule ait kazanılmış hakka ilişkin açık bir hüküm konulmuş değilse de Yargıtayın bozma kararının hakka ve usule uygun karar verilmesini sağlamaktan ibaret olan gayesi ve muhakeme usulünün hakka varma ve hakki bulma maksadıyla kabul edilmiş olması yanında, hukuki alanda istikrarı sağlamak amacına ermek üzere kabul edilmiş bulunması bakımından usule ait kazanılmış hak müessesesi, usul kanununun dayandığı ana esaslardandır ve kamu düzeni ile de ilgilidir.

Gerçekten, mahkemenin doğru bularak uyduğu ve yahut kanun gereğince uymak zorunda olduğu bozma kararı ile dava, usul ve kanuna uygun bir çığıra sokulmuş demektir. Buna aykırı karar verilmesi, usul ve kanuna uygunluktan uzaklaşılması manasına gelir ki, böyle bir netice asla kabul edilemez. Bundan başka, mahkemenin bozma kararına uygun karar vermesine rağmen Yargıtayın ilk bozmasıyla benimsenmiş olan kanuna veya usule ait hükümlere aykırı şekilde ikinci bir bozma kararı vermesi, usul hükümleriyle hedef tutulan amacı zedeler ve hatta kararlara karşı duyulması gereken genel güveni dahi sarsar.

Esasen, hukukun kaynağı, sadece kanun olmayıp, mahkeme içtihatları dahi hukukun kaynaklarından oldukları cihetle, söz konusu, usuli kazanılmış hak için kanunda açık hüküm bulunmaması, onun kabul edilmemesini gerektirmez.

Kazanılmış haklar Hukuk Devleti kavramının temelini oluşturan en önemli unsurlardandır. Kazanılmış hakları ortadan kaldıracı nitelikte sonuçlara yol açan yorumlar Anayasanın 2. maddesinde açıklanan Türkiye Cumhuriyeti sosyal bir hukuk devletidir' hükmüne aykırılık oluşturacağı gibi toplumsal kararlılığı, hukuksal güveneyi ortadan kaldırır, belirsizlik ortamına neden olur ve kabul edilemez.

Usuli kazanılmış hakkın hukuki sonuç doğurabilmesi için; bir davada, ya taraflar ya mahkeme ya da Yargıtay tarafından açık biçimde yapılmış olan ve istisnalar arasında sayılmayan bir usul işlemi ile taraflardan biri lehine doğmuş ve kendisine uyulması zorunlu olan bir hakkın varlığından söz edilebilmesi gerekir"

24. Yargıtay 4. Hukuk Dairesinin 28/2/2022 tarihli ve E.2021/10668, K.2022/3491 sayılı kararının ilgili kısmı şöyledir:

"...

Davacı vekili dava dilekçesinde, kaza nedeniyle davacı müvekkilinin İstanbul Eğitim ve Araştırma Hastanesi tarafından düzenlenen ancak hangi yönetmeliğe göre düzenlendiği

belirtilmeyen 27/03/2017 tarihli rapor uyarınca %20 oranında engelli olduğunu belirterek, bu maluliyet oranına göre aktüer hesabı yapılarak karar verilmesini talep etmiştir. Davahlar vekilleri, bu maluliyet raporuna itiraz etmişlerdir. Tahkim yargılaması sırasında uyuşmazlık hakem heyetine kaza tarihinde yürürlükte olan *Özürlülük Ölçüsü, Sınıflandırması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik hükümleri uyarınca aldırılan Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı Başkanlığı tarafından düzenlenen 16/05/2018 tarihli raporda davacının maluliyet oranı %23 olarak belirlenmiştir.*

Davacı taraf, aldığı raporla maluliyet oranının %20 olarak tespit edildiğini belirterek ve maluliyet oranı konusunda fazlaya ilişkin haklarını saklı tutmadan tazminat istemiyle dava açmış olup, anılan maluliyet oranını açıkça kabul edip talebini sınırlamıştır. Diğer yandan, dava belirsiz alacak davası olarak açılmamış olup, davacının maluliyet oranı bakımından talebini (%20 oranı ile) sınırladığı da dikkate alındığında, İtiraz Hakem Heyetine tahkim yargılaması sırasında aldırılan rapordaki %23 maluliyet oranı üzerinden hesaplamasının yapıldığı 01/11/2018 tarihli aktüer rapor esas alınarak karar verilmesi, HMK'nın 26. maddesinde düzenlenen taleple bağluluk kuralına aykırı olmuştur.

Açıklanan hukuki ve maddi vakalar karşısında; İtiraz Hakem Heyetine, davacının %20 maluliyet oranıyla kendisini bağladığı dikkate alınarak, sürekli maluliyet zararının %20 maluliyet üzerinden (karar sadece davalı Halk Sigorta A.Ş vekilince temyiz edildiğinden, önceki karara esas alınan 10/11/2018 tarihli aktüer raporundaki diğer veriler aynı kalmak ve işlemler/işleyecek devre hesabında 2018 yılının esas alınması suretiyle) hesap yapılması için aynı bilirkişiden ek rapor alınarak temyiz eden davalı lehine usuli kazanılmış haklar ve talepten fazlaya hükmedilemeyeceği kuralı da gözetilmek suretiyle karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde davacının talebi aşularak karar verilmesi bozmayı gerektirmiştir."

B. Uluslararası Hukuk

25. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (Sözleşme) 6. maddesinin (1) numaralı fıkrasının ilgili kısmı şöyledir:

"Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleri ile ilgili uyuşmazlıklar[ın] ... esası konusunda karar verecek olan, ... bir mahkeme tarafından kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir..."

V. İNCELEME VE GEREKÇE

26. Anayasa Mahkemesinin 21/12/2023 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. Mahkemeye Erişim Hakkının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

1. Başvurucunun İddiaları

27. Başvurucu; açtığı davada usule ilişkin kazanılmış hak kurumunun hatalı yorumlandığını, ortada yargısal makamlar tarafından yapılan bir tespit bulunmadığını, dolayısıyla ATK raporunun esas alınmasının ömünde bir engel olmadığını belirtmiştir. Başvurucu; maluliyet oranı konusunda ATK Genel Kurulundan rapor alınarak mevcut raporlar arasındaki çelişkinin giderilmediğini, bu sebeple tazminat miktarının düşük belirlendiğini, temyiz incelemesinde de bu iddialarına yönelik herhangi bir gerekçe gösterilmediğini belirterek adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

2. Değerlendirme

28. Anayasa'nın 36. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Herkes, ...yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.

Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınmaz."

29. Başvurucunun yukarıda belirtilen şikâyetlerinin özü; iş kazası nedeniyle oluşan zararının tazmini talebiyle açtığı davada, dava öncesinde SGK tarafından düzenlenen maluliyet oranına ilişkin rapora itiraz etmemesi sebebiyle maluliyet oranı yönünden karşı taraf lehine usule ilişkin kazanılmış hak oluştuğu gerekçesiyle, yargılama sürecinde alınan ve maluliyet oranının daha yüksek hesaplandığı bilirkişi raporunun hükme esas alınmaması suretiyle gerçek zarar belirlenmeden, dolayısıyla fazlaya ilişkin zarar iddiasıyla ilgili uyumsuzluğun esasına yönelik bir inceleme yapılmadan karar verilmesidir. Bu sebeple belirtilen ihlal iddiasının adil yargılanma hakkının güvencelerinden biri olan mahkemeye erişim hakkı kapsamında incelenmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

a. Kabul Edilebilirlik Yönünden

30. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine ilişkin başvurunun kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

b. Esas Yönünden

i. Müdahalenin Varlığı ve Hakkın Kapsamı

31. Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrasında, herkesin yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddiada bulunma ve savunma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla mahkemeye erişim hakkı, Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan hak arama özgürlüğünün bir unsurudur. Diğer yandan Anayasa'nın 36. maddesine "*adil yargılanma*" ibaresinin eklenmesine ilişkin gerekçede, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde de güvence altına alınan adil yargılanma hakkının madde metnine dâhil edildiği vurgulanmıştır. Sözleşme'yi yorumlayan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Sözleşme'nin 6. maddesinin (1) numaralı fıkrasının mahkemeye erişim hakkını içerdiğini belirtmiştir (*Özbank Özel Sağlık Hiz. İnş. Tur. San. ve Tic. Ltd. Şti.*, B. No: 2014/13156, 20/4/2017, § 34).

32. Mahkemeye erişim hakkı bir uyumsuzluğu mahkeme önüne taşıyabilmek ve uyumsuzluğun etkili bir şekilde karara bağlanmasını isteyebilmek anlamına gelmektedir (*Özkan Şen*, B. No: 2012/791, 7/11/2013, § 52). Dolayısıyla kişinin mahkemeye başvurmasını engelleyen veya mahkeme kararını anlamsız hâle getiren ya da onu önemli ölçüde etkisizleştiren müdahaleler mahkemeye erişim hakkı kapsamında değerlendirilir.

33. Somut olayda iş kazası nedeniyle oluşan iş gücü kaybından doğan zararın tazmini talebiyle açılan davada, yargılama sürecinde düzenlenen bilirkişi raporuyla tespit edilen maluliyet oranı farkı üzerinden fazlaya ilişkin zararın hesaplanması yönündeki talebin

-içtihat yoluyla geliştirilen bir usul kuralının uygulanması suretiyle- dava açılmadan önceki süreçte SGK tarafından düzenlenen raporda belirlenen maluliyet oranına itiraz edilmediğinden maluliyet oranı yönünden karşı taraf lehine usule ilişkin kazanılmış hak oluştuğu gerekçesiyle -uyuşmazlığın bu kısmı yönünden esasa yönelik herhangi bir değerlendirme yapılmaksızın- reddedilmesi mahkemeye erişim hakkına yönelik bir müdahale teşkil etmektedir.

ii. Müdahalenin İhlal Oluşturup Oluşturmadığı

34. Adil yargılanma hakkının görünümlerinden biri olan mahkemeye erişim hakkı mutlak bir hak olmayıp bu hakkın sınırlandırılması mümkündür. Ancak mahkemeye erişim hakkına müdahalede bulunulurken Anayasa'nın temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına ilişkin genel ilkeleri düzenleyen 13. maddesinin gözönüne alınması gerekmektedir.

35. Anayasa'nın 13. maddesinin ilgili bölümü şöyledir:

"Temel hak ve hürriyetler, ... yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, ... ölçülülük ilkesine aykırı olamaz."

36. Anılan hakka yönelik müdahale Anayasa'nın 13. maddesinde belirtilen şartlara uygun olmadığı takdirde Anayasa'nın 36. maddesinin ihlalini teşkil edecektir.

37. Bu itibarla yukarıda belirtilen müdahalenin Anayasa'nın 13. maddesinde öngörülen ve somut başvuruya uygun düşen, kanun tarafından öngörülme, haklı bir sebebe dayanma (meşru amaç) ve ölçülülük ilkesine aykırı olmama ölçütlerine uygun olup olmadığının belirlenmesi gerekir.

(1) Kanunilik

38. Hak ve özgürlüklerin, bunlara yapılacak müdahalelerin ve sınırlandırmaların kanunla düzenlenmesi bu haklara ve özgürlüklere keyfi müdahaleyi engelleyen, hukuk güvenliğini sağlayan demokratik hukuk devletinin en önemli unsurlarından biridir (*Tahsin Erdoğan*, B. No: 2012/1246, 6/2/2014, § 60). Müdahalenin kanuna dayalı olması öncelikle şekli manada bir kanunun varlığını zorunlu kılar. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından çıkarılan şekli anlamda bir kanun hükümünün bulunmaması hakka yapılan müdahaleyi anayasal temelden yoksun bırakır (*Ali Hıdır Akyol ve diğerleri* [GK], B. No: 2015/17510, 18/10/2017, § 56).

39. Kanunun varlığı kadar kanun metninin ve uygulamasının da bireylerin davranışlarının sonucunu öngörebileceği kadar hukuki belirlilik taşıması gerekir (*Necmiye Çiftçi ve diğerleri*, B. No: 2013/1301, 30/12/2014, § 55). Müdahalenin kanuna dayalı olması, iç hukukta müdahaleye ilişkin yeterince ulaşılabilir ve öngörülebilir kuralların bulunmasını gerektirmektedir (*Türkiye İş Bankası A.Ş.* [GK], B. No: 2014/6192, 12/11/2014, § 44). Kanunilik unsuru yönünden değerlendirme yapılırken derece mahkemelerince müdahaleye imkân tanıyan kanun hükümlerinin yorumu ve bu hükümlerin olaya uygulanması bariz takdir hatası ya da açık bir keyfîlik içermediği sürece bu alanda bir inceleme yapılması bireysel başvurunun amacıyla bağdaşmaz. Ancak derece mahkemelerinin müdahaleye imkân tanıyan kanun hükümünü açık bir biçimde hatalı yorumladıklarının ve uyguladıklarının tespiti hâlinde müdahalenin kanunilik temelinden yoksun olduğu sonucuna ulaşılabilir (*Ramazan Atay*, B. No: 2017/26048, 29/1/2020, § 29).

40. Usule ilişkin kazanılmış hak ilkesi usul hukukuna ilk olarak Yargıtayın içtihadı birleştirme kararları ile girmiş bir ilkedir (Yargıtay İctihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulunun 4/2/1959 tarihli ve E.1957/13, K.1959/5 sayılı karar; aynı yöndeki Yargıtay içtihadı için bkz. Yargıtay İctihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulunun 9/5/1960 tarihli ve E1960/21, K1960/9 sayılı kararı). Söz konusu içtihadı birleştirme kararlarıyla çizilen çerçeveye göre bu ilke; ilk derece mahkemeleri bakımından mahkemenin bozma kararına yorması hâlinde artık bozma kararı doğrultusunda inceleme yapmak ve/veya hüküm vermek zorunda olmasını, ayrıca bozma kararı dışında kalan kısım hakkında yeniden inceleme yaparak karar verememesini; temyiz mercii yönünden ise bozma kararında belirtilen bozma gerekçeleriyle kendisinin de bağılı olmasını ve bozma kararı dışında kalan kısım hakkında tekrar inceleme yapamamasını ifade etmektedir (bazı farklarla birlikte bkz. AYM, E.2019/115, K.2020/31, 12/6/2020, §§ 3,4).

41. Anılan ilkenin uygulama alanının zaman içinde yine içtihat yoluyla genişletildiği ve ilk çerçevesinin ötesine geçirildiği, bu bağlamda sadece bozma ve bozmaya yuma kararları ekseninde uygulanan bir usul kuralı olmaktan çıkarılarak bu ilkenin uygulanması suretiyle yargılama öncesindeki aşamada taraflarca yapılan herhangi bir işlem ile taraflardan biri lehine doğmuş ve kendisine uyulması zorunlu olan böyle bir hakkın oluştuğundan söz edilebileceği yönünde bir yaklaşımın benimsendiği görülmüştür. Nitekim bu kapsamda taraflardan birinin henüz dava öncesindeki aşamada tesis edilen bir işleme/rapora itiraz etmemesinin ya da bunları hukuki dayanak/delil olarak göstererek dava açmasının, yargılama sürecinde anılan işleme/rapora itiraz eden taraf lehine usuli kazanılmış hak oluşturmamasının da Yargıtay içtihadıyla kabul edilerek anılan ilkenin uygulama alanına dâhil edilen hâllerden biri olduğu anlaşılmaktadır ((Ahmet Özgan ve Şule Özgan [GK], B. No: 2020/21347, 21/12/2023, bkz. § 28).

42. Bununla birlikte medeni yargılama usulüyle ilgili yürürlükteki mevzuatta usule ilişkin kazanılmış hak ilkesini bu lafzıyla ya da içtihat yoluyla geliştirilen uygulama biçimleri itibarıyla bir usul kuralı olarak açıkça düzenleyen herhangi bir kanun hükmü bulunmamaktadır. Nitekim Yargıtay da anılan ilkeyi uyguladığı kararlarında bu hususu dile getirmiş, usuli kazanılmış hak kavramına ilişkin açık bir yasal hükmün bulunmadığını, konunun yargı içtihadı ile geliştiğini belirtmiştir (Ahmet Özgan ve Şule Özgan [GK], B. No: 2020/21347, 21/12/2023, § 50).

43. Somut davada Mahkeme usuli kazanılmış hak ilkesini başvurusunun maddi hukuka ilişkin hakkını aynı davada talep edememesine yol açacak biçimde uygulamıştır. Anılan uygulamanın dayanağını Yargıtay içtihadı oluşturmakta ise de yargısal içtihadın bu kapsam ve mahiyette bir uygulamaya hukuksal dayanak teşkil edemeyeceği açıktır. Zira aksi yöndeki kabul, Anayasa'nın temel hak ve özgürlüklerin ancak kanunla sınırlanabileceğini öngören 13. maddesi hükmüyle bağdaşmaz. Kuşkusuz yargısal içtihatlar, belirli bir konuyu düzenleyen kanun hükmünün uygulanmasını gösterme ve bu bağlamda hukuki belirliliği sağlamada temel kaynaklardan biridir. Ancak yargısal içtihatların bu işlevini yerine getirebilmesinin ön şartı o konuyu düzenleyen bir normun varlığıdır. Nitekim idari davalarda da daha önce sadece içtihadı bir uygulama zemini bulunan usuli kazanılmış hak ilkesi 6/1/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 50. maddesinin (4) numaralı fıkrasına 18/6/2014 tarihli ve 6545 sayılı Kanun'un 23. maddesiyle eklenen "Danıştayın bozma kararına uyulduğu takdirde, bu kararın temyiz incelemesi, bozma kararına uygunlukla sınırlı olarak yapılır." biçimindeki hükümle idari yargılama usulü bakımından -bozma kararı bağlamıyla ve temyiz incelemesinin kapsamıyla sınırlı olarak- yasal bir dayanağa oturtulmuştur (Ahmet Özgan ve Şule Özgan, § 51).

44. Mahkeme; somut davada usuli kazanılmış hak kavramını uygularken değerlendirmesini başvurucaunun yargılama öncesinde SGK tarafından düzenlenen sağlık raporuna itiraz etmediği hatta davasını bu rapora dayanarak açtığı, yargılama sürecinde alınan ATK raporunun davalı tarafın SGK raporunda belirlenen orana itiraz etmesi üzerine alındığı olgusuna dayandırmıştır.

45. Kural olarak tarafların ya da mahkemenin bir hukuk yargılamasıyla ilgili herhangi bir usul işlemleri gerçekleştirilebilmesinin ön şartı hukuken o yargılamanın başlaması, başka bir ifadeyle davanın açılmış olmasıdır. Dolayısıyla davanın açılması suretiyle yargılamanın henüz başlamadığı bir aşamada kişiler veya idari merciler tarafından gerçekleştirilen ya da dâhil olunan iş ve işlemlerin teknik olarak bir yargılama usulü işlemleri olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Bu bağlamda başvuruca hakkında maluliyet oranının tespitine ilişkin olarak SGK Sağlık Merkezince düzenlenen raporun henüz yargılamanın başlamadığı bir aşamada, idari süreçte düzenlenmiş bir rapor olduğu gözletildiğinde başvurucaunun söz konusu rapora ilgili mevzuat hükümleri kapsamında itiraz etmemiş olmasının bir yargılama usulü işlemleri olarak değerlendirilemeyeceği açıktır.

46. Bununla birlikte Mahkemenin başvuruca tarafından esasen maluliyetinin varlığı olgusunu ispata yönelik hukuki bir delil olarak dosyaya sunduğu söz konusu raporu; yargılama sürecinde alınmış bir bilirkişi raporu gibi muameleye tabi tuttuğu, bu bağlamda 6100 sayılı Kanun'un bilirkişi raporuna itiraz müessesesini düzenleyen 281. maddesi hükmü çerçevesinde birtakım uygulamalarda bulunduğu, nitekim yargılama sürecinde davalı tarafından anılan rapora itiraz edilmesi üzerine dosyayı başvurucaunun maluliyet oranına ilişkin yeniden bir rapor düzenlenmek üzere ATK'ya gönderdiği, ayrıca başvurucaunun SGK Sağlık Merkezince düzenlenen rapora idari süreçte itiraz etmemesini yargılama sürecinde gerçekleştirilmiş bir usul işlemleri gibi değerlendirdiği anlaşılmaktadır.

47. Bu itibarla mahkemeye erişim hakkına yönelik müdahalenin kanunilik ölçütünü taşıyıp taşımadığının değerlendirilmesinde 6100 sayılı Kanun'un 281. maddesinin de ayrıca irdelenmesi gerekmektedir.

48. Anılan Kanun hükmüne göre tarafların bilirkişi raporunun kendilerine tebliği tarihinden itibaren iki hafta içinde itiraz etme, bu suretle raporda eksik gördükleri hususların bilirkişiye tamamlattırılmasını ya da yeni bilirkişi atanmasını mahkemeden talep etme hakları bulunmaktadır. Keza mahkeme de aynı mülahazalarla resen bilirkişiden ek rapor isteme yoluna gidebilecek ya da gerçeğin ortaya çıkması için gerekli görürse yeni bir bilirkişi görevlendirerek tekrar inceleme de yaptırabilecektir.

49. Söz konusu hükmün gerekçesinde "*Burada rapora itiraz için taraflara tanınmış bulunan onbeş günlük süre, kesin süredir; hak düşürücü bir nitelik taşıır. Dolayısıyla, taraflar, bu süre içerisinde, itirazlarını dile getirmez ise bilirkişi raporu, onlar bakımından kesinleşir; yani taraflar rapora itiraz olanağını tümüyle kaybederler. Ancak, anılan hâl, mahkemenin, ihtiyaç duyuyorsa, bu maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarında öngörülen yetkilerini kullanmasına, yani bilirkişiden re'sen ek rapor talep etmesine veya inceleme yaptırmak üzere yeni bir bilirkişi atmasına herhangi bir engel oluşturmaz.*" ifadelerine yer verilmiştir.

50. Gereğiyle birlikte değerlendirildiğinde söz konusu kanun hükmü ile bilirkişi raporuna süresi içinde itiraz etmeyen tarafın artık rapora itiraz etme imkânını yitireceğinin öngörüldüğü anlaşılmaktadır. Buna karşılık anılan hükmün usule ilişkin bir işlem olan *bilirkişi raporuna itiraz edilmemesi* hâline, rapora itiraz etmeyen tarafın maddi hukuka yönelik bir hakkını ya da o hakkı aynı davada talep etme imkânını sona erdirecek veya diğer taraf lehine bu nitelikte bir hakkın doğmasına yol açacak biçimde sonuç bağladığı söylenemez. Başka bir anlatımla bilirkişi raporuna itiraz biçimindeki usul işleminin yapılmamasının ortadan kaldırmayacağı tek hak, yine usuli bir hak olan, rapora itiraz etme hakkıdır. Nitekim Kanun'un 94. maddesinin (3) numaralı fıkrasında da ifade edildiği üzere tarafın kesin süre içinde yapması gereken bir işlemi süresi içinde yapmaması, sadece o işlemi yapma hakkını ortadan kaldıracaktır. Aksi yöndeki kabul Kanun'un 281. maddesinin (3) numaralı fıkrasının mahkemenin gerçeğin ortaya çıkması için gerekli görürse yeni görevlendireceği bilirkişi aracılığıyla tekrar inceleme yaptırabileceği biçimindeki hükmünü anlamsız ve işlevsiz kalacağı gibi kanunun kendi hükümleri arasında da çelişki oluşturacaktır. Dolayısıyla bilirkişi raporuna itirazla ilgili anılan usul kuralından bir tarafın alacağını talep edemeyeceği anlamının çıkarılması kuralın öngörülemez biçimde yorumlanması suretiyle ulaşılan bir sonuç olacaktır (benzer yöndeki değerlendirme için bkz. *Ahmet Özgan ve Şule Özgan*, § 55).

51. Bu itibarla gerek Kanun'un bilirkişi raporuna itiraz müessesesiyle ilgili söz konusu hükmünün henüz yargılamanın başlamadığı bir süreçte gerçekleştirilen işlemlere de teşmil edilmesinin gerekse söz konusu hükmün bilirkişi raporuna itiraz edilmemesine diğer taraf lehine usule ilişkin kazanılmış hak oluşturma sonucunu bağladığı biçimindeki bir yorumun anılan hükme yönelik ve öngörülebilir olmadığı sonucuna varılmıştır (benzer yöndeki karar için bkz. *Ahmet Özgan ve Şule Özgan*, § 56). Dolayısıyla dava açılmadan önceki idari süreçte düzenlenen bir rapora itiraz edilmediği için maluliyet oranının bu raporda hesaplanandan fazla olan kısmına yönelik talebin davalı lehine usuli kazanılmış hak olduğu gerekçesiyle reddedilmesine ilişkin söz konusu müdahalenin kanuni bir dayanağının bulunmadığı görülmektedir.

52. Bununla birlikte konunun önemi gereği somut olaydaki müdahalenin meşru amaç ve ölçülülük ölçütleri yönünden de incelenmesi uygun görülmüştür.

(2) Meşru Amaç

53. Adil yargılanma hakkı, niteliği gereği devletin düzenleme yapmasını gerektiren bir haktır. Zira bu hakkın Anayasa'da belirtilmesi kendi başına bir anlam ifade etmemekte, bireylerin bu haktan yararlanabilmesi için devletin en azından yargı teşkilatını kurması ve yargılama usullerini belirlemesi gerekmektedir. Devletin düzenleme yetkisi olduğu alanlarda belirli ölçüde takdir yetkisine sahip olduğunun kabulü gerekir. Bu sebeple adil yargılanma hakkına yönelik sınırlamalar getirilirken kanun koyucuyu bağlayan belirli bir meşru amaçlar listesi yoktur. Ancak kanun koyucunun bu takdir yetkisinin Anayasa Mahkemesinin denetimine tabi olduğu açıktır (*Bekir Sözen* [GK], B. No: 2016/14586, 10/11/2022, § 74).

54. Yargılama sürecinde düzenlenen bilirkişi raporuna süresi içinde itiraz edilmemesine karşı taraf lehine usuli kazanılmış hak teşkil edeceği sonucunun bağlanmasının yargılamanın taraflarca titizlikle takip edilmesi suretiyle usul ekonomisinin

terim edilmesi amacına yönelik olduğu söylenebilir. Yargılama öncesinde düzenlenen ve hukuki delil olarak mahkemeye sunulan raporlar yönünden de aynı uygulamanın yapılması ise yargılama başladığında bu rapora dair itirazlarını dile getiren tarafın kendi itirazı dolayısıyla daha aleyhe oluşabilecek bir durumun önüne geçilmesine, başka bir ifadeyle rapora itiraz şeklinde bir usul işlemini yapan tarafın bu işleminden kendisinin değil karşı tarafın -itirazı yapan aleyhine- yararlanmasının engellenmesine ve bu suretle itiraz edenin haklarının korunmasına yönelik olabilir. Zira rapora itiraz eden taraf, kendi itirazı sonucunda itiraz öncesi duruma nazaran daha aleyhine olacak bir durumla karşılaşacak olursa bu onun itiraz hakkını kullanmaktan imtina etmesine yol açabilecektir (benzer yöndeki değerlendirmeler için bkz. *Ahmet Özgan ve Şule Özgan*, § 59).

55. Ancak uyumsuzluğun esasıyla ilgili bilirkişi raporundaki inceleme yönteminin veya sonucun ilgili uzmanlık alanı bakımından uygunluğuyla ilgili haklı şüphelerin bulunması veya raporda açıklığa kavuşturulması gereken hususlar olduğu gerekçesiyle ek veya yeni bilirkişi raporu alınmasını isteyebilmenin yalnızca taraflara tanınan usuli bir güvence olarak görülmemesi gerekir. Uyumsuzlukların çözümü için öncelikle maddi vakıanın/gerçekliğin aydınlatılması devletin ilgili hakları gerçekleştirme ve koruma yükümlülüğünün bir gereğidir. Hukuk devleti ilkesinin ve bu doğrultuda adil yargılanma hakkının da bir gereği olan bu yükümlülük uygulamada yargı yetkisini kullanan mahkemelere düşmektedir. Nitekim kanunda bu gereklilik maddi vakıayı/gerçekliği ortaya çıkarıp uyumsuzluğu çözmekle yükümlü mahkemeye tanınan yargısal bir görev olarak belirlenmiştir. Kanuna dayalı haklı nedeni gösterilmediği takdirde uyumsuzluğun esasıyla ilgili olarak mahkemenin vakıayı aydınlatarak ulaştığı sonuçtan tarafların veya onlardan birinin yararlanamayacağı ileri sürülemez. Aksinin kabulü ile maddi hak talebinin kısıtlanması, usul hukukunun adil yargılanma hakkı güvenceleri içinde maddi hukukun gerçekleşmesine, başka bir deyişle hakların korunmasına hizmet etme amacına da aykırı olacaktır. Öte yandan devletin hakları koruma ve gerçekleştirilmeye ilişkin yükümlülükleri ve adil yargılanma hakkının gerekleriyle bağdaşmayan, maddi gerçekliğin usule feda edilmesi anlamına gelen böyle bir yoruma dayandırılması hukuk devleti ilkesini de zedeleyecektir. (benzer yöndeki değerlendirmeler için bkz. *Ahmet Özgan ve Şule Özgan*, § 60).

56. Bu itibarla yukarıda belirtilen bağlamda bir müdahalenin meşru amacının varlığı konusunda da tereddüt bulunmakla birlikte bu hususun aşağıda ölçülülük unsuru yönünden tartışılmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir.

(3) Ölçülülük

(a) Genel İlkeler

57. Ölçülülük ilkesi *elverişlilik*, *gereklilik* ve *orantılılık* olmak üzere üç alt ilkeden oluşmaktadır. *Elverişlilik* öngörülen müdahalenin ulaşılmak istenen amacı gerçekleştirmeye elverişli olmasını, *gereklilik* ulaşılmak istenen amaç bakımından müdahalenin zorunlu olmasını yani aynı amaca daha hafif bir müdahale ile ulaşılmamasının mümkün olmamasını, *orantılılık* ise bireyin hakkına yapılan müdahale ile ulaşılmak istenen amaç arasında makul bir dengenin gözetilmesi gerektiğini ifade etmektedir (AYM, E.2011/111, K.2012/56, 11/4/2012; E.2016/16, K.2016/37, 5/5/2016; *Mehmet Akdoğan ve diğerleri*, B. No: 2013/817, 19/12/2013, § 38).

58. Mahkemeye erişim hakkının sınırlanması için seçilen aracın öngörülen amaca ulaşılabilmesi bakımından elverişli olması gerekir. Ayrıca seçilen araç bu hakkı en az zedeleyici nitelikte olmalıdır. Bununla birlikte hakkı daha az zedeleyen aracın tercih edilmesi gerektiğinin söylenebilmesi için söz konusu araç aynı amacı gerçekleştirmeye elverişli olmalıdır. Daha hafif sınırlama teşkil eden aracın tercih edilmesi hâlinde öngörülen amaç gerçekleştirilmeyecek ise daha ağır müdahale oluşturan aracın seçimi hususundaki tercih, Anayasa'ya aykırı olmaz. Bunun dışında hangi müdahale aracının tercih edileceği hususunda kamu otoritelerinin belli ölçüde takdir yetkisi bulunmaktadır (*Mustafa Berberoğlu*, B. No: 2015/3324, 26/2/2020, § 48).

59. Öte yandan mahkemeye erişim hakkına yönelik müdahaleler orantılı olmalıdır. Orantılılık, hakkın sınırlanması hâlinde elde edilmek istenen kamu yararı ile bireyin hak ve özgürlükleri arasında adil bir dengenin sağlanmasını gerektirmektedir. Öngörülen tedbirin bireyi olağan dışı ve aşırı bir yük altına sokması durumunda müdahalenin orantılı ve dolayısıyla ölçülü olduğundan söz edilemez. Bu itibarla uygulanan tedbirle başvuruculara aşırı ve orantısız bir yük yüklenmemesi gerekmektedir (*Levent Tütüncü*, B. No: 2015/3690, 18/7/2018, § 52).

60. Bireysel başvuru yolunun ikincillik niteliği gereği, ilgili mevzuatı yorumlamak derece mahkemelerinin görevi olup Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuruda incelediği husus Anayasa'da güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklerin ihlal edilip edilmediğidir. Bu kapsamda dava öncesinde düzenlenen ya da yargılama sürecinde alınan bilirkişi raporuna itiraz edilmemesine bağlanan hukuksal sonuçları ilgili hukuk kuralları çerçevesinde değerlendirmek Anayasa Mahkemesinin görevi değildir. Anayasa Mahkemesinin bu hususta üstleneceği rol, derece mahkemelerinin bilirkişi raporuna itiraz edilmemesi hâlinin karşı taraf lehine usuli kazanılmış hak teşkil edeceğiyle ilgili yorumlarının Anayasa'da güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkına etkisini somut olayın şartları ışığında incelemektir.

61. Bu itibarla hâkimin uyumsuzluğunun çözümü için başvurduğu bilirkişi incelemesi neticesinde düzenlenen raporu değerlendirme konusundaki takdirinin ortadan kaldırılması ve bu suretle dava yoluyla hak ve menfaatlerini korumak isteyen kişilerin bu haklarının yargı kararıyla hüküm altına alınmasına engel olunması mahkemeye erişim hakkını ihlal edebilir. Bu nedenle mahkemelerin bilirkişi raporuna itiraz edilmemesine bağlanan bu tür hukuksal sonuçlarla ilgili usul kurallarını uygularken yargılamanın hakkaniyetine zarar getirecek nitelikte tutumlardan, yorum ve değerlendirmelerden kaçınmaları gerekir.

(b) İlkelerin Olaya Uygulanması

62. Anayasa Mahkemesi, bireysel başvuru kapsamında yaptığı değerlendirmelerde kişinin mahkemeye başvurmasını engelleyen veya mahkeme kararını anlamsız hâle getiren, başka bir anlatımla mahkeme kararını önemli ölçüde etkisizleştiren sınırlamaların mahkemeye erişim hakkını ihlal edebileceğini ifade etmiştir (*Özkan Şen*, § 52).

63. Somut olaydaki müdahalenin mahiyeti itibarıyla ölçülülüğünün değerlendirilmesi bakımından asıl önem taşıyan unsurun *orantılılık* olduğu değerlendirilmiştir. Bu itibarla Mahkemenin yargılama öncesinde SGK tarafından düzenlenen maluliyet raporuna başvurucunun itiraz etmemesi nedeniyle maluliyet oranı yönünden karşı taraf lehine usule ilişkin kazanılmış hak oluştuğu gerekçesiyle maluliyet oranının daha

yüksek hesaplandığı ATK raporunu hükme esas almayarak tazminat miktarını SGK raporuna göre hesaplamasının başvuruca aşırı ve orantısız bir külfet yükleyip yüklenmediğinin irdelenmesi gerekir.

64. Dava açmak kişilerin belirli bir konuda sahip olduklarını iddia ettikleri bir hakka yönelik olarak hukuksal bir sonuç, hüküm elde etmek için yargı organına başvurularını ifade etmektedir. Bu itibarla davayı çözecek yargı merciinden beklenen, delilleri değerlendirmek ve hukuk kurallarını yorumlamak suretiyle uyuşmazlıktaki maddi gerçeği ortaya çıkarmak, böylece davanın her iki tarafına da hakkı olanı teslim etmektir. Nitekim 6100 sayılı Kanun'da hâkimin bilirkişi raporu da dâhil olmak üzere delilleri serbestçe değerlendirmesinin, gerekirse yeniden bilirkişi raporu alma yoluna gidebilmesinin öngörülmesi de özünde bu amaca hizmet etmektedir (*Ahmet Özgan ve Şule Özgan*, § 69).

65. Hâkimin taraflardan birinin talebi ya da resen gördüğü lüzum üzerine aldığı bir bilirkişi raporunu, yargılama öncesinde alınmış bir bilirkişi raporuyla ilgili olarak karşı taraf lehine usuli kazanılmış hak oluştuğu gerekçesiyle hükme esas alamayacağını kabul etmek hâkimin uyuşmazlığın çözümü için gerekli delilleri değerlendirmesi hususundaki takdirinin ortadan kaldırılması ve onun aslında bu deliller sayısında tespit ettiği maddi bir gerçeği ve buna bağlı olarak oluşması gereken hukuksal durumu hüküm altına almasının engellenmesi sonucunu doğurur. Başka bir anlatımla böyle bir durumda bireyin hakkının varlığı dava sürecinde olgusal bir gerçeklik olarak da tespit edilmesine rağmen bu gerçeklik bizzat o hakkın teslimi amacıyla başvuruca yargı merci tarafından yok sayılmış, görmezden gelinmiş olur. Kişinin maddi hukuka göre sahip olduğu bir hakkın dava vasıtasıyla elde edilmesi bir yana salt usuli gerekçelerle yargı kararıyla görmezden gelinmesi ise *dava açma* kavramının temel mantığıyla bağdaşmadığı gibi dava açılmasını anlamsız hâle getirir ve karşı tarafın gerçekte sahibi olmadığı bir hakkı usuli uygulamalar sayesinde elde etmesi gibi hakkaniyetsiz bir sonuca yol açabilir (benzer yöndeki değerlendirme için bkz. *Ahmet Özgan ve Şule Özgan*, § 70).

66. Bu bağlamda bireysel başvuruya konu davada da Mahkeme, başvuruca maluliyet oranına ilişkin olarak yargılama öncesinde düzenlenen SGK raporuna davalının itiraz etmesi üzerine maluliyet oranının belirlenmesi için ATK'dan rapor istemiştir. ATK tarafından düzenlenen raporda maluliyet oranının daha yüksek belirlenmesi üzerine Mahkeme, SGK raporuna başvuruca itiraz etmemesinin davalı lehine usuli kazanılmış hak oluşturduğu kabulüyle ATK raporunu hükme esas almamış ve yine aynı gerekçeyle söz konusu raporlar arasındaki çelişkinin giderilmesine yönelik yeni bir rapor alınması yoluna da gitmeden başvuruca uğradığı zarar miktarını yargılama öncesinde alınan rapordaki maluliyet oranı üzerinden değerlendirmiştir.

67. Bu çerçevede başvuruca maluliyet oranının daha yüksek olabileceği Mahkemece uyuşmazlığın çözümü için başvuruca bilirkişi incelemesi yoluyla olgusal olarak tespit edildiği hâlede bu durumun salt usule ilişkin sebeplerle, zararının belirlenmesinde -gerektiğinde daha ileri bir inceleme yapılması yoluna da gidilmeden- değerlendirmeye alınmaması ve başvuruca bu bağlamdaki fazlaya ilişkin talepleri için yeni bir dava açma yoluna yönlendirilmesi başvuruca gerçekte maddi hukuka göre sahip olabileceği hakkını aynı davada tam olarak talep etme imkânından yoksun bırakmıştır. Dolayısıyla usule ilişkin bu uygulamanın başvuruca söz konusu hakkı elde etmek amacıyla açtığı davayı anlamsız hâle getirdiği, bu suretle başvuruca şahsi olarak ağır ve orantısız bir külfet yüklediği değerlendirilmiştir. Bu itibarla başvuruca mahkemeye erişim hakkına yapılan müdahalenin ölçüstsüz olduğu sonucuna varılmıştır.

68. Diğer yandan somut başvuruya konu dava iş kazasına bağlı olarak meydana gelen iş gücü kaybından doğan zararın tazmini talebine ilişkindir. Bu tür davalarda kişilerin maluliyet oranının belirlenmesi uzmanlık gerektiren teknik bir konu olup nitelikli mahkemeler de uygulamada tereddütlü durumlarda maluliyet oranının tespiti için resen ya da tarafların talebi üzerine bilirkişi incelemesi yoluna başvurmaktadır. Dolayısıyla bu tür teknik bir konuda, dava açtığı sırada kişiden maluliyet oranının gerçekte ne olduğunu net bir şekilde öngörmesini ve davadaki talebini buna göre kesin olarak oluşturmamasını/sınırlanmasını beklemek işin mahiyeti ve uyumsuzluğun niteliğiyle bağdaşmaz. Bu bağlamda somut olayda başvurucağın dava dilekçesinde SGK tarafından maluliyet oranının %14 olarak tespit edildiğinden bahsetmekle birlikte bu durumu bir olgu, maluliyetinin varlığına ilişkin hukuki bir delil olarak sunduğu, buna karşılık taleplerini bu oran üzerinden sınırladığına dair bir ifade kullanmadığı, bilakis dilekçede bildirdiği tazminat miktarı dışında sair talep ve dava haklarını da saklı tuttuğunu belirttiği görülmüştür. Bu itibarla başvurucağın maluliyet oranı konusunda talebini sınırladığından söz edilemeyeceğinden yukarıda ihlal sonucuna varılırken yapılan değerlendirmelerin yargılama usulü ilkelerinden olan ve hâkimin tarafların talep sonuçlarıyla bağlı olmasını, ondan fazlasına veya başka bir şeye karar vermemesini ifade eden *taleple bağlılık* ilkesini zedeleyen bir yönünün bulunmadığı da açıktır.

69. Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

B. Makul Sürede Yargılanma Hakkının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

70. Başvurucağın, yargılamanın uzun sürmesi nedeniyle makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

71. Anayasa Mahkemesi, olay ve olguları somut başvuru ile benzer nitelikte olan *Veysi Ado* ([GK] B. No: 2022/100837, 27/4/2023) kararında uygulanacak anayasal ilkeleri belirlemiştir. Bu çerçevede Anayasa Mahkemesi 9/1/2013 tarihli ve 6384 sayılı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Yapılmış Bazı Başvuruların Tazminat Ödenmek Suretiyle Çözümüne Dair Kanun'un geçici 2. maddesinde 28/3/2023 tarihli ve 7445 sayılı Kanun'un 40. maddesi ile yapılan değişikliğe göre 9/3/2023 tarihi (bu tarih dâhil) itibarıyla derdest olan, yargılamaların makul sürede sonuçlandırılmadığı iddialarıyla yapılan başvurulara ilişkin olarak Tazminat Komisyonuna başvuru yolu tüketilmeden yapılan başvurucağın incelenmesinin bireysel başvurucağın ikincil niteliği ile bağdaşmayacağı neticesine varmıştır. Somut başvuruda, anılan kararda açıklanan ilkelerden ve ulaşılan sonuçtan ayrılmayı gerektiren bir durum bulunmamaktadır.

72. Açıklanan gerekçelerle başvurucağın bu kısmının diğer kabul edilebilirlik şartları yönünden incelenmeksizin *başvuru yollarının tüketilmemesi* nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.

VI. GİDERİM

73. Başvurucu; ihlalin tespiti ile yeniden yargılama yapılması ve 50.000 TL maddi, 20.000 TL manevi tazminat talebinde bulunmuştur.

74. Başvuruda tespit edilen hak ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmaktadır. Bu kapsamda kararın gönderildiği yargı mercilerince yapılması gereken iş, yeniden yargılama işlemlerini başlatmak ve Anayasa Mahkemesini ihlal sonucuna ulaştıran nedenleri gideren, ihlal kararında belirtilen ilkelere uygun yeni bir karar vermektir (*Mehmet Doğan* [GK], B. No: 2014/8875, 7/6/2018, §§ 54-60; *Aligül Alkaya ve diğerleri (2)*, B. No: 2016/12506, 7/11/2019, §§ 53-60, 66; *Kadri Enis Berberoğlu (3)* [GK], B. No: 2020/32949, 21/1/2021, §§ 93-100).

75. İhlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasının yeterli giderim sağlayacağı anlaşıldığından başvurusunun tazminat taleplerinin reddine karar verilmesi gerekir.

VII. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. 1. Mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın **KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,**

2. Makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın *başvuru yollarının tüketilmemesi* nedeniyle **KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA,**

B. Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkının **İHLAL EDİLDİĞİNE,**

C. Kararın bir örneğinin mahkemeye erişim hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmak üzere Soma İş Mahkemesine (E.2014/436, K.2015/373) **GÖNDERİLMESİNE,**

D. Başvurucunun tazminat taleplerinin **REDDİNE,**

E. 364,60 TL harç ve 18.800 TL vekâlet ücretinden oluşan toplam 19.164,60 TL yargılama giderinin başvuruca **ÖDENMESİNE,**

F. Ödemecinin kararın tebliğini takiben başvurusunun Hazine ve Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal **FAİZ UYGULANMASINA,**

G. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 21/12/2023 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.